

PÓŁ WIEKU POLSKIEJ LITERATURY DZIECIĘCEJ

Twórczość dla dzieci w kręgu władzy i produkcji kulturowej: odbiorca literatury – literatura jako odbiorca

Celem projektu jest stworzenie wieloaspektowego, możliwie pełnego opisu polskiej literatury dziecięcej pierwszej połowy XX wieku – rządzących nią tendencji, jej funkcji kulturowych, a także wpływu, jaki wywarła na późniejszą twórczość dla dzieci. Założeniem metodologicznym stojącym u podstaw projektu jest przekonanie wywiedzione z teorii Pierre’a Bourdieu, że literatura (także ta dla dzieci) zdeterminowana jest przez szereg zjawisk społeczno-kulturowych. Jako cezury wyznaczające zakres badań przyjęto daty 1896–1951, z pełną świadomością faktu, że są one umowne, a sama periodyzacja historii literatury dla dzieci niecałkowicie pokrywa się z periodyzacją przyjętą w ogólnych badaniach literaturoznawczych. Jest to istotny obszar polskiej kultury, omawiany w niewielu opracowaniach o charakterze przekrojowym, analizowany głównie przez pryzmat twórczości wybranych pisarzy i pisarek, rzadko eksplorowany przy użyciu nowoczesnych metodologii.

Punktem wyjścia dla badań są ustalenia historycznoliterackie koncentrujące się wokół następujących zagadnień: literatura dla dzieci autorstwa rodzimych autorów oraz działalność przekładowa (a także związki pomiędzy nimi); teksty paraliterackie (proza popularnonaukowa i teksty użytkowe przyjmujące formę literacką); sztuka książki (tu także historia ilustracji, pop-upów, komiksów etc.); literatura dramatyczna, wydawnictwa i czasopisma dla dzieci, słuchowiska i audycje radiowe, scenariusze. Pierwszy etap badań zakłada dokonanie rekonstrukcji sposobu konstituowania się subpola nowoczesnej literatury dziecięcej w obrębie pola produkcji literackiej i pola władzy, ze szczególnym uwzględnieniem rynku wydawniczego, ruchu czasopiśmienniczego, audycji radiowych, mediów, przekładu, krytyki literackiej oraz zmian zachodzących w obrębie kapitałów w I połowie XX wieku. Obraz czytelnika będzie zatem w pierwszej kolejności rekonstruowany na podstawie kultury i życia literackiego. Ważnym obszarem obserwacji będzie także przestrzeń tekstów tłumaczonych z kanonu literatury światowej (w tym niezwykle istotne „polityki” ich przyswajania). W drugim etapie badań na tak zarysowanym tle obserwować będziemy ewolucję literackich artykulacji w powiązaniu z ideologicznym aspektem tekstów, ujawniającym się w projektowaniu młodego odbiorcy. Najważniejsze cele badawcze projektu to:

1. Analiza odmian prozy charakterystycznych dla omawianego okresu, zwłaszcza nakreślenie ewolucji baśni i kategorii baśniowości oraz zanalizowanie literatury popularnonaukowej dla dzieci jako zwierciadła stanu wiedzy epoki;
2. Spojrzenie na poezję dla dzieci z nowej perspektywy badawczej (m.in. zbadanie wpływu czynników politycznych, ekonomicznych, ideologicznych na kształtowanie subpola poezji dla dzieci) oraz opisanie adresata i odbiorcy poezji dla dzieci, a także klasyfikacja analizowanej twórczości przez pryzmat tej kategorii;
3. Analiza i opis gatunków, tematyki oraz konwencji utworów dramatycznych, stanowiących repertuar twórców teatralnych, ze szczególnym uwzględnieniem form kolażowych, poezji polskich romantyków oraz własnej twórczości dzieci; analiza oraz opis polskiej literatury dziecięcej na tle historii początków mediów w Polsce – głównie rozwoju radiofonii i kinematografii;
4. Rekonstrukcja subpola polskiej twórczości przekładowej dla dzieci w latach 1896–1951 w ujęciu dywersyfikacji języków, z których dokonywano translacji, z uwzględnieniem analizy relacji literatury tłumaczonej i twórczości rodzimej oraz charakterystyki sylwetki tłumacza literatury dla dzieci w różnych relacjach wobec tekstu i czytelnika;
5. Analiza działalności i oferty wydawnictw oraz wybranych ilustratorów i projektantów książki dla dzieci, a także przyjrzenie się rozwojowi polskiej typografii dla dzieci przez pryzmat podziału terytorium Rzeczypospolitej między trzech zaborców;
6. Analiza czasopism kierowanych do dzieci oraz badanie zasięgu czytelnictwa prasy dziecięcej i stopnia jej dostępności; zarysowanie geografii wydawniczej oraz klasyfikacja pism dla dzieci;
7. Stworzenie spójnego obrazu krytyki literackiej dla dzieci i młodzieży, pogłębionego opisu jej przemian oraz roli w kształtowaniu subpola literatury dziecięcej, analiza potencjalnych śladów nieprofesjonalnej recepcji czytelniczej tekstów krytycznych dla dzieci i młodzieży.

Efektom niniejszego projektu będzie zatem opracowanie takiego studium, które wyczerpywałoby wszystkie zagadnienia związane z literaturą i sztuką polskiej książki dla dzieci badanego okresu. Monografia, która powstanie w wyniku przeprowadzonych badań, będzie nowatorskim opracowaniem, które wypełni istniejące luki badawcze i stanowić będzie ważny punkt wyjścia do badań rozwoju literatury dla dzieci w kolejnych okresach.